

MAGYAR AFRIKA TÁRSASÁG
AFRICAN-HUNGARIAN UNION

AHU MAGYAR AFRIKA-TUDÁS TÁR
AHU HUNGARIAN AFRICA-KNOWLEDGE DATABASE

A. GERGELY András

Asszonysors-retro: Etiópia, Tanzánia

Eredeti közlés/Original publication:

Retro-spektrumban: Etiópia, Tanzánia. Recenzió Szilágyi Éva Asszonysorsok Afrikában c. kötetéről, 2010, *Afrika Tanulmányok*, 4. évf., 3. szám, 70–73. old.

Elektronikus újraközlés/Electronic republication:

AHU MAGYAR AFRIKA-TUDÁS TÁR – 000.000.211

Dátum/Date: 2013. január/January

Az elektronikus újraközlést előkészítette

/The electronic republication prepared by:

B. WALLNER, Erika és/and BIERNACZKY, Szilárd

Hivatkozás erre a dokumentumra/Cite this document

A. Gergely András: Retro-spektrumban Etiópia, Tanzánia. Recenzió Szilágyi Éva Asszonysorsok Afrikában c. kötetéről, *AHU MATT*, 2012, **pp. 1–8. old.**, No.

000.000.211, <http://afrikatudastar.hu>

Eredeti forrás megtalálható/The original source is available:

Országos nagy könyvtárak

Kulcsszavak/Key words

magyar Afrika-kutatás, magyar szerző régebbi könyvének ismertetése (retro), Szilágyi Éva, művelt magyar újságíró három hónapos UNESCO ösztöndíjjal Tanzániában és Etiópiában, az afrikai nők életének vizsgálata és leírása

Hungarian African research, presentation in retro of a Hungarian Author's older book, Éva Szilágyi, an educated Hungarian journalist with a three month scholarship in Tanzania and Ethiopia, investigation and description of African women's life

AZ ELSŐ MAGYAR, SZABAD FELHASZNÁLÁSÚ, ELEKTRONIKUS,
ÁGAZATI SZAKMAI KÖNYV-, TANULMÁNY-, CIKK- DOKUMENTUM-
és ADAT-TÁR/THE FIRST HUNGARIAN FREE ELECTRONIC SECTORAL
PROFESSIONAL DATABASE FOR BOOKS, STUDIES,
COMMUNICATIONS, DOCUMENTS AND INFORMATIONS

* magyar és idegen – angol, francia, német, orosz, spanyol, olasz és szükség szerint más – nyelveken készült publikációk elektronikus könyvtára/ writings in Hungarian and foreign – English, French, German, Russian, Spanish, Italian and other – languages

* az adattárban elhelyezett tartalmak szabad megközelítésűek, de olvasásuk vagy le-
töltésük regisztrációhoz kötött/the materials in the database are free but access or
downloading are subject to registration

* Az Afrikai Magyar Egyesület non-profit civil szervezet, amely az oktatók, kutatók, diákok és érdeklődők számára hozta létre ezt az elektronikus adattári szolgáltatását, amelynek célja kettős, mindenekelőtt sokoldalú és gazdag anyagú ismeretekkel elősegíteni a magyar afrikanisztikai kutatásokat, illetve ismeret-igényt, másrészt feltárni az afrikai témájú hazai publikációs tevékenységet teljes dimenziójában a kezdetektől máig./The African-Hungarian Union is a non-profit organisation that has created this electronic database for lecturers, researchers, students and for those interested. The purpose of this database is twofold; on the one hand, we want to enrich the research of Hungarian Africa studies with versatile and plentiful information, on the other hand, we are planning to discover Hungarian publications with African themes in its entirety from the beginning until the present day.

ASSZONYORS-RETRO: ETIÓPIA, TANZÁNIA

A. Gergely András

Asszonyorsok Afrikában. A Táncsics Könyvkiadó egyik korszakos opusza, az Útikalandok sorozat 113. kötete, 1972-ből.

Szerzője, Szilágyi Éva, talán máig sem ismert, akkor azonban újságíró, tudósító, vezércikkeket író, sőt idegen nyelvet is beszélő közéleti hölgy, akit egy közel húsz évvel korábbi írása nyomán (*Ébredő Afrika*) váratlan telefonnal három hónapos UNESCO-tanulmányútra küldenek a Magyar Nők Országos Tanácsának választottjaként, hogy „egyszemélyes női expedícióra” induljon Etiópiába és Tanzániába.

Alighanem az utókor hálátlan komolytalansága és a napjainkban megújuló-elmélyülő Afrika-varázslat romanticizmus-mentes tudomásulvétele engedi mondani, nem pedig a recenzensi tiszteletlenség, hogy a kor(szak) korrekt útikönyvének nevezhetjük a művet, s ne is kérjünk számon tőle mai tudást, holnapi érdeklődést és tegnapi történelem-ismeretet. A kötet szinte mértani közepén válik el egyik úti cél a másiktól, a szerző közben „két ország mindennapjaiba pillanthat” be... , s erről „próbál számot adni” úgy, hogy a „maga élményeit, tapasztalatait igyekszik összefoglalni”, elemi rácsodálkozással és szörnyülködéssel befogadva „hatalmas, vadregényes hegyeket és hozzájuk simuló tavakat”, a „gazdag múlttal rendelkező, de megkövesedett, a modern világban nehezen utat törő” Etiópiát, illetve „a fiatal, dinamikusan haladni kívánó, szocialista utat választó Tanzániai Egyesült Köztársaságot”. Az „alázatos és szerencsés vándor” úgy barangol a háromezer éves kultúrák között, hogy „a sohasem hallott fantasztikus nevű virágköltemények”, „a szabadon vándorló állatok, a havas hegyormok és az áttetsző ultramarinkék tenger lépten-nyomon ámulatba” ejtik.

Mármost, korunk olvasója, akit a narratív élettörténeti módszertanon, etnometodológián és afrikanista kulturális antropológián nevelkedett rezonőrnek tekinthetnénk, alighanem a harmadik oldalnál és a tizenötödik szócifotónál azzal az elszánt indulattal tenné le a kötetet, hogy hát bizony ebből nem sok üzenet olvasható ki... Napjaink kommunikációja, a távolságtól szinte teljesen független ismeretlen földrésről készen álló vagy elérhető is-

meretek halmaza alapján egyfelől savanyúan unalmasnak, fáradtan csacso-gónak, redundánsan hasznavehetetlennek értékelné a kötet egészét.

Kissé rejtjelezettebben minősítve: az afrikai egzotikum iránti érdeklődés, az „afro-tematikák” folytonos és mindegyre dúsulóan árnyalt jelenléte korunk szcénái között a legteljesebb mértékben avíttasnak engedné értékelni a könyvet. Van persze ebben – tudjuk jól – másfelől valami abból az utókor-beli fennhéjázásból, amivel akár az inka aranykincseket vagy a kairói kopt gyűjteményt is elavult ócskaságoknak lehet tekinteni (nem véletlenül szórják ki az állami kölcsönkönyvtárak az efféle sorozatokat, hiszen „eljárt fölöttük az idő...!”), újabb albumok tucatjai jelennek meg gazdag képanyaggal és minimalizált szövegháttérrel, vagyis „tökjől fogyasztható” tónusban)... – de ugyanakkor kétségtelen, hogy minimum régies forrásmunkák ezek, ha nem éppen szakismereti kordokumentumok is azonnal.

Az útikalandok részese, majd lelkes tollnoka nem a reménytelenül felszí-nes „újságíró” készületlenséggel indul útnak. Persze, nőtanács, meg uneskó, meg mit-tudom-én, hogyan is érdemelheti ki valaki „csak úgy” a 68-as párizsi–berlini–római diák-ostromot és a csehszlovák inváziót éppen csak meghaladó időben, hogy kényes-kényelmes kiküldetésbe induljon oda, ahol azután a véletlen, a sodródás, az alkalmi találkák szülte leleményesség és a nőmozgalmár érdeklődés elegye valamiféle országismereti szintre segí-ti...?

Az Afrikai Tanulmányok olvasói – magazin ide vagy oda – más szintű áttekintésekhez, beszámolókhöz, elemzésekhez szoktak már, zavart mosoly-nál alig többre értékelnék a politológiától, gazdaságszociológiától, ökopoliti-káktól és kulturális antropológiáktól oly távoli „női hetilap”-tónust, hogy már az is irgalmatlan kérdéssé lehet: miért van értelme közel negyven év tá-volából mintegy „újraolvasni” egy ilyen kötetet...? Mit várunk, s mit ka-punk tőle?

Mindent összegezve: keveset. De ennek értéke nem a mai információ-gazdagsággal mérendő, hanem a korszakéval. Hangsúlyosabban társadalom-tudományi kontextusban inkább úgy fogalmaznám: mi sem érdekesebb, mint honfitársunk naiv őszinteségének szembesülése a mindennapi Afrika élményével, nem különbül és nem is kevésbé, mint a viruló szocializmus korszakában a „harmadik világ népeinek” hasonló tónusú bemutatása volt megannyi más korabeli termékben, filmhíradóban és fotóriportban, ismeret-terjesztő közlésműfajokban és etióp diákokat befogadó egyetem újságjában.

Primér ismerkedés, élménybemutató találkozások, tapasztalati elbeszélések füzére ez, s ami miatt itt most kézbe vettem, köntörfalazás nélkül meg-vallható: az afrikai asszonyorsók interpretációja iránti kíváncsiság volt. A

háromszázötven oldalas kötet hozzávetőlegesen nyolcvannyolc százaléka azonban egyáltalán nem szól az asszonyorsokról. Azaz, valamiképpen szól, de időarányosan nem mutat jó szórásképet: körülbelül minden harmadik oldalon kerül szóba egy-egy női-, leány-, uralkodói- vagy asszonyi sors töredéke, egy-egy villanat, vakufényben elmaszatolódott szemekkel, megfakult szíkontrasztokkal, meglepetéstől sokszor a fensőbbség hangjától mentes közlésmódban. Ennek azonban egyfelől vagy szirupos-hálás, lelkendező-csodálkozó vagy angolszászosan savanyú és mállott szürke tónusai a mai „digitális” megismerési technológiáink számára alig bírnak több értékkel, mint egy kutyalábszárcsont-töredék valamely piramisok tájáról, amelyről azt állítják a helyiek, hogy négyezer éves...

Mint hogy a kötetet társadalom-néprajzi, szociológiai, humángeográfiai, mikrohistóriai és politológiai olvasólámpám alatt lapozgattam, korántsem meglepő, hogy ezektől az elvárásoktól jócskán elmaradt. Antropológus szemüvegen át olyan közlések, amelyekből oldalanként öt-tíz van, bizonyos hiányérzetet keltenek: a zeneiskola diákjainak negyede lány, s milyen fülsértően éneklük-visítják az avatatlan fül számára szokatlan „lililili” hangulatki-fejező tónust...; mindenki táncol, de csak a saját törzsi táncaikat ismerik, a szomszédokét már nem...; egyetemet végzett nők közül egyre többen kapnak vezetői pozíciót, de a ranglétrán lejjebb már jócskán kevesebb a nő...;

Etiópiában a hatvanas években 800 ezer diák közül 140 ezer a nő...; este már nem tanácsos egyedül az utcán járni, a nők amúgy is a házimunkával kell foglalatzkodjanak, az írástudás (az *amhara* nyelv vagy ábécé ismerete) nem szükséges érték sem a házasság, sem a partiképesség szempontjából...; Akaki etióp városban 1968-ban mezőgazdasági iskola létesült nők számára, háziipart is tanulnak..., s ugyanitt az ország 50 ezer ipari munkásához képest a textilgyárban már több száz női munkaerőnek is munkát adnak...; a *galla* lányok természetadta leplezetlen szépsége, fahéjszínű bőre és mezítelen felsőteste szinte a legendás Sába királynőjének egyszer-s-mindenkori hódítására emlékezteti az érdeklődő idegent, aki előtt jobban szégyellik magukat tóparti fürdőzés közben, mint saját fiú-kortársaik előtt...; vannak persze vaskosabb matrónák is, veterán öreg harcosnők, a kegyetlen olasz megszálló tisztek ellen egykor felkelt, mindmáig katonazubbonyban járó, kitüntetésekkel ékes partizánok, akik igazi „etióp Szent Johannák” módjára küzdöttek a gyarmatosító önkény ellen...

Hm... Az előző századfordulón kiadott illusztrált albumok Abesszíniáról és a Négus hatalmáról, a fejükön vízhordó agyagkorsókkal tóparton ácsorgó és „tereferező” asszonyok vizuális emléke jellegzetesen az európai érdeklődőt, az egzotikumok vadászát láttatta. A fél évszázaddal későbbi alkalmi lá-

togató, akinek egy-egy élményre (diplomátával való társalgásra, munkások meglátogatására, múzeumi vizitre, egy-egy emlékmű vagy szobor „skalpgyűjtő” típusú lefénnyképezésére vagy a nőszervezet jótékonyági históriájának megismerésére) egyaránt percei–negyedórái adódtak, természetesen hasonlóképpen nem lehet elmélyültebb a szociokulturális dinamikák fölismerésében, a társadalmi értékrendek átlátásában, a tevékenységek tartalmának és eredményének, folyamatának és értelmének megismerésében, mint egykor a gyarmatosító olaszok, a befektetési üzleteket politikai alkuként értelmező franciák, vagy a megszálló talján fasizmus ellen (1936–41) támogatást nyújtó britek többségének volt.

Csakhogy ő most magyar újságíróként, szakszervezeti aktivistaként, nőtmozgalmi szervezet színeiben, a szocializmust építő (s ezért etióp katonatisztekét pártiskolán, orvosokat és mérnököket egyetemen képező) Magyarországra küldötteként van jelen, akinek az etióp képviselőház két regnáló nőtagjával találkozni éppen annyi, mint egy fazekassal, vasmunkással vagy néprajzossal. S a háttérben ott virul (kimondatlanul is, de tizenöt-húsz oldalanként meg is nevezve) a Nagy Testvér segítő eredményessége, a 23 millió lakosú Etiópia öt Magyarországnyi területének felvirágoztatója, a Szovjetunió és az ő „vöröslő Afrikát” támogató–fejlesztő–megóvó jószándéka is.

Az arányok pedig látszatra rosszabbak Eritreában vagy az őt bekebelező–annektáló–magába foglaló Etiópiában, mint a viruló „második világ” iránymutató szovjet földjén. Azonban a 94 %-os írástudatlanság, az amhara nyelvismeret alapszintjének hiánya, a gyermekek felére érvényes (50 %-os) halandóság hároméves kor alatt, a fertőző vízi tavak, a mesterséges „modernizáció” címen rájuk erőltetett „mintagazdaságok” és „mintaközségek” szintén semmiben sem térnek el a „mintaadó” birodalom korszakos szintjétől. Ha mégis, talán annyiban: itt a „haladás” nem az interballisztikus rakéta képében jelenik meg, itt

„Az ’egotikum’ sajnos az elmaradottság, a faeke, a bőrruha, az agyagkorsó, a lándzsa, a tevét terelő nomád *danakil*, a zsíros hajú, copfos-ékszeres, félmeztelen galla lány...” (66. oldal)

A kötet mindezzel együtt nem pusztán „mesebeszéd”, oldalanként kapunk apró pillanatfelvételeket papaja-fákról vagy politikatörténeti korszakokról, Hajlé Szelasszié egyensúlyozó politikájáról vagy pompakedveléséről, olasz sörgyárról és ötvösökről, etióp karácsonyról és rituális táncról, atlétákról vagy a papok szerepéről, babonás hitről és talizmánokról, vagy friss házások vidéki kényszer-elhelyezéséről, népjóléti szociológusnőről vagy értelmiségi

nők egyesületének elnökéről, klánonként változó szokásokról és szülők választotta jegyességéről, gyermekorvosi rendelőről és leányrablásos-megerőszakolós esküvőről, szüzességről és csökkenő arányú többnejűségről vagy többférjűségről, pártában maradt „menedzsernőkről” és főzési titkokról, húszezer éves barlangfestményekről és iniciálékkal ékes (*geez* nyelvű) szakrális iratokról, az ősi kávékészítési módokról és háztartástani tanfolyamról, az ősi Akszum-birodalom uralkodóiról és a Kék Nílus expedícióról, Lalibela vallási központról és éppen vajúdo asszonyról, famozsárban tört kölesről és gyermektemetésről...

Majd átkelünk a Viktória-tó vidékén, megcsodáljuk a helyi telefonközpontos lány és a rendőrlány frizuráját, meghallgatjuk, mennyire csodálkoztak azon a helyi nőegyletben, hogy Magyarországon majdnem mindenki kórházban szül, és a férfiak nem okvetlenül verik a feleségüket..., mindenki tud írni-olvasni. és óvodák léteznek a gyermekek számára...

Elsurranunk Nyerere elnök szülőfaluja közelében is, meghallgatjuk a dobnyelvek rejtélyét, hogy azután Tanzánia agrárszükségéről halljunk az ötéves tervek követő iparosítás következtében. Dar es Salamban meleg is van, de ez „A béke háza”; a falasha falvakban pedig a mwanzai asszonyok és munkáslányok fotóját készítjük, a banánfőzelék is említésre kerül. A délutánt a machamei leány-középiskolában töltjük a fiatal tanzániai igazgatónő társaságában, aki a Kilimandzsáró lejtőjén kémiát tanít, és a chagga folklórt gyűjtik közösen. Látunk neoprimitív és absztrakt műalkotásokat, hallunk a vajúdo *pare* feleség mellett „nyögni segítő” férj szerepjátékáról (*couvade*), és a szülés után három órával már dolgozni induló asszonyáról. Belesünk egy maszáj falu szabados fiataljainak életébe, a házépítő nők szomorú sorsába, a hegtetoválás vagy a női fejborotválás szokásába, a maszáj nőmozgalom 1965-ös alakulása óta eltelt intézményszervezési időszakba. Impressziókat gyűjtünk a cecelégy igásállatot is leterítő fertőzéséről. Közben-közben látunk számos képet is: „Nincs két egyforma csíkozású zebra”..., „A kráter legszebb leánya”..., „Pereg a dob”..., „Modern mecset mohamedán diákok részére”..., „A kőváros Zanzibárban”.

Nehéz a válás, néha lehetetlen is. Sok az árva gyerek, De

„a kicsinyek vidáman, önfeledten hancúroznak, nagyokat sivalkodnak örömben...” (309. old.)

Persze azért az 1905–1907-es felkeléstől a mai fesztiválok „jókedvéig” hosszú és nehéz út vezetett. Nehéz a búcsú is ettől a naivnak megmaradt

néptől, hiszékeny lelkektől. Mert hát „az illúziók csalódások forrásai lehetnek...”. *Kwaheri ya kuonana...*! Viszontlátásra!

Ha az asszonyok sorsa nehéz is ebben a kelet-afrikai világban, ezt talán még az olvasók is átérzik. Meg is kell elégedjenek ezekkel az impressziókkal, mert ajánlható szakirodalom, források felsorolása, gazdagabb rejtelmeket jelző ismeretháló nem veszi körül a kötetet s a benne foglaltakat. Útikalandok. A száztizenhármas kötet.